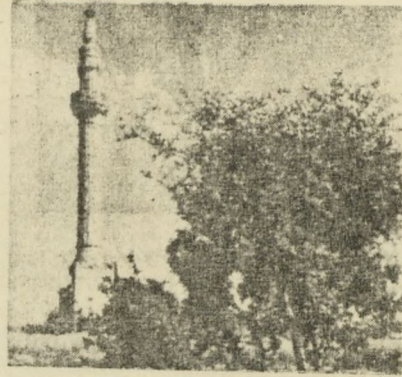

Fatih Sultan Mehmed ve Okmeydanı

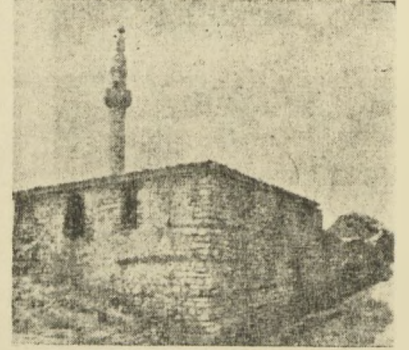
Monographie de l'ancien Champ du Tir à l'Arc

Okmeydanının bir kısmı
Vue partielle de l'Okmeydan

Okmeydanı Camliden kalan
minare
Minaret de la mosquée d'Okmeydan

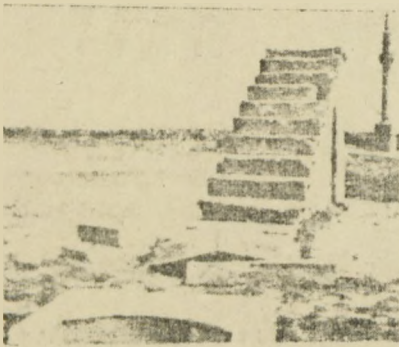

Okmeydanında eski teşkilattan
kalan tek bina
L'unique bâtisse restant de l'époque

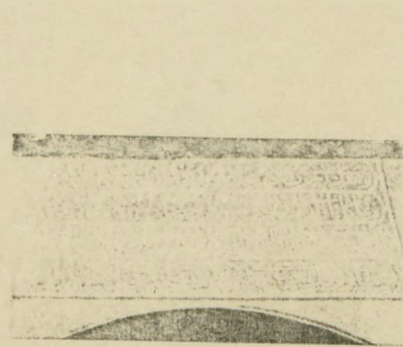
Bundan takriben 35-40 yıl evvel Okmeydanı, İstanbul'un büyük mesire ve ziyaret yerlerinden biri idi. Senenin belli belirsiz günlerinde, bilhassa Cuma günlerinde İstanbul halkı burada toplanır, kendilerine göre yemekler yenir, eğlenceler tertip edilirdi. Bir çokları orada bulunan Okçular Tekkesinde ve camiinde namazlarını kılarlar, dualar ederlerdi. O devirden kalan tektük okçular ise misafirleriyle birlikte, tekkenin meydanında kurulan sekizer onar kişilik sofralara diz çökerek otururlar, bakır karavana ve lengerler içinde gelen pilâv, zerde ve kebabi tahta kaşıklarla yerlerdi. Okçular, ok atanlar, oka meraklı olanlar, velhasıl bu spora bağlı olanlar bu toplantılara mutlaka gelirlerdi. Okçuların en büyükleri, şeyhleri, reisleri (ki bunlara Reisülkavasan, Tirendazan şeyhi, yahud sadece Okçular reis veya Şeyhi ve en çok olarak ta Okçularbaşı adı verilirdi) (1) bu toplantılara da reislik eder-

lerdi. Bir de, merasim esnasında bu büyük meydanı kumanda edenler vardı ki, buna da Şeyhülmeşdan(2) adı verilirdi. Her toplantıda, bilhassa «Kabza», yani okçulara icazetname veya şehadetname dağıtıldığı zamanlarda bunların ayrı köşeleri ve yerleri vardı. Bütün merasim ve toplantıları buradan idare ederlerdi.

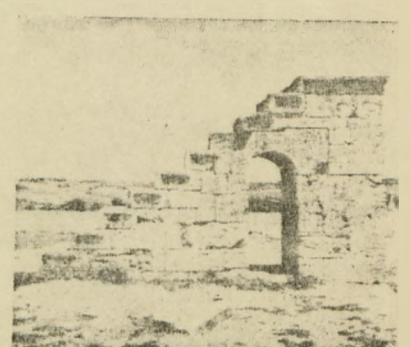
Bu âdetlerin nereden geldiğini ararken, ilk imdadımıza yetişen Merhum Evliya Çelebi oldu(3). Fatih Sultan Mehmet, düşman tarafından bırakılıp Ordu eline geçen malları yiğitlerine dağıttıktan sonra İstanbul'da ve Ayasofya'da bulunan «putları» Tersane bahçesine toplattırıldığını ve oradan da büyük bir meydana naklettirdiğini, burada Kemankeşlerin(4) nişangâh olarak kullandıklarını yazmaktadır. Bundan sonra «Okmeydanı» adını alan meydan, bütün okçuların meydanı oldu. Okçular arasında (Putu Oku) (5) tabiri de buradan gelmektedir. Okmey-

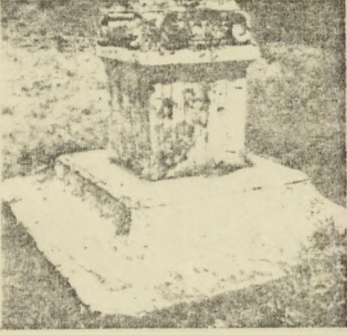
Okmeydanı namazgâhı
Le namazguiah d'Okmeydan

Okmeydanında bulunan
namazgâhın kitabesi
Inscription frontale du namazguiah

Okmeydanı namazgâhı
Le namazguiah d'Okmeydan

Okmeydanındaki nişan taşlarından bir kaç örnek
Quelques modèles de colonnes commémoratives à Okmeydanı

danı etrafına dikilen bu putlardan birisi Birinci Ahmed devrine kadar gelmiştir. Birisinin adına (Azmayış) (5), birinin adına da (Pişrev) (6) dediklerini, birincisini Lodos tarafına koyup ok attıklarını, diğerlerine de Mogol oku attıklarını (7), bütün bu Putlara da, bütün okçuların yağmur gibi ok attıklarını, bu suretle Pirleri olan Saad Vakkasın ruhunu şâd ettiklerini ve tatil günlerinde ehli islâmın buraya toplanarak (Evliya Çelebi gününde) bunları tekrar ettiklerini yazılarına ilâve etmektedir.

Asırlardan beri millî bir silâh ve bir spor âleti olarak kullandığımız ok dilimize de birçok kelime ve tabirleri yadigâr olarak bırakmıştır.

Ok, Talim oku, Nişan oku, Ok yılanı, Ok atımı, Ok menzili, Ok arabası, Ok meydanı, Okçu, Okluk (Ok mahfazası, arabada okun geçirildiği yer), Oklu Kirpi, Ok yağdırmak, Ok atmak, Ok gibi fırlamak tarzındaki sözler ile Kaza oku, Araba oku, Sapan oku gibi tabirler ve bunlara benzer birçok sözler, dilimizi bu sahada zenginleştirmişir. Ok için söylenen Ata sözleri de vardır:

1 — Ok menzilin aldı

- 2 — Ok gibi ciğerime işledi
3 — Ok meydanında bohur yakıyor
4 — Okunu attı, yayını asdı
5 — Ok yaydan çıktı
6 — Atılan ok geri dönmez
7 — Oktan doğru, Mumdan doğru

Merhum büyük şairimiz Abdülhak Hamid İhlan'ında «Ya doğru olmak için ok mu olmalı mutlak» demektedir. Şinasi merhum ise böyle söylüyordu:

Böyle bir menzili tâm almadı Rami bir gez(8)
Gerçi meydan okuyup attı okun asdı kemen.
Okçular arasında darbimesel haline gelmiş
şu sözleri de bir kerre okurmusunuz:

- 1 — İdmanı bir gün bırakanı kemankeşlik
on gün bırakır
2 — Meydanda yalan söyleyen felah bulmaz(9).

Şâirlerimiz de okçularla birlikte ilerlemişler ve bu alanda ölmez eserler yaratmışlardır. Üçüncü Selim şöyle diyordu:

Çille-i sahtın(10) çeker her dem keman ebruların

Aferin erbabı ışkın kuvveti bazusuna

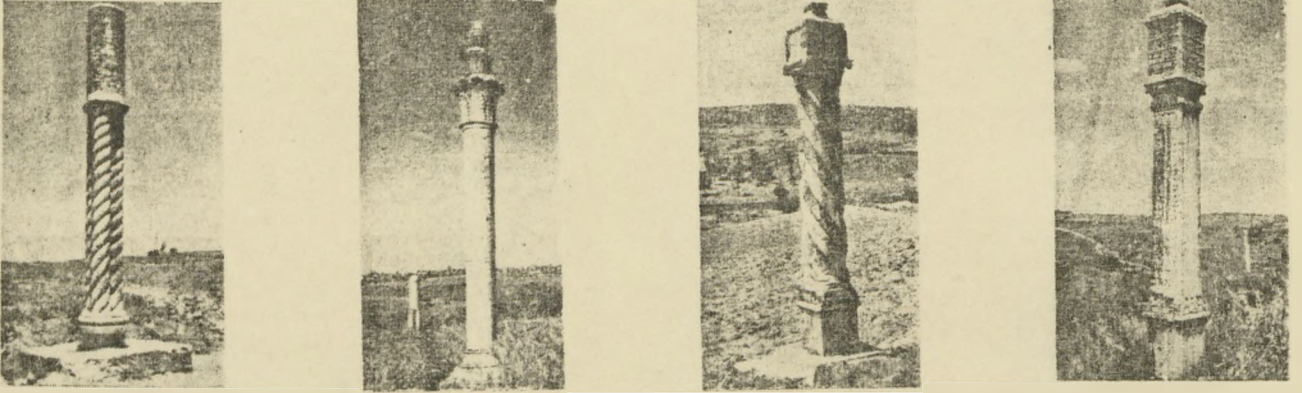

Okmeydanında asırdide bir kuyu ağı
Ancien puits à Okmeydan

Okmeydanındaki nişan taşlarından bir kaç örnek
Quelques autres modèles de colonnes à Okmeydanı

Okmeydanındaki nişan taşlarından bir kaç örnek
Quelques modèles de colonnes commémoratives à Okmeydanı

Ziyapaşa da, kurşunu hedefine isabet ettiremiyen padişahı İstanbul'da epeyce teselli etmiş, Adana'ya gidince söyleyeceğini söylemişti:

Medhiyesi şu idi:

Padişahım sanma ki vurmaz nişanı kurşunun
Mahı çâk eyler felekte, girse şemsin koynuna
Satveti şahaneden biçare desti(11) havfedip
Belki kurşun işlemez bir nüsha takmış

boynuna

Üstadımız Efdalettin Tekiner'in hatırladığı şu beyit pek nefistir:

Dil hadnek-i gamzesinin menzili idmandır
Ol keman ebruya sahn-ı sinem Okmeydanıdır
Birde Fazıl merhumun «Defteri İşk»ından şu parçayı alıyoruz:

Bırakup lengeri âvize eder

Bir direkli kızıl elmaya gider

Yar okun attı da yayın basdı

Komşu kapısına kandil(11) asdı

Zafername'den de şu parçayı alıyoruz:

Okun attı tirkeş, yayın bastı kavis

Kirişi kırmak üzere ayakbastı kavvis

Şair Nابیyi de ihmal etmemek gerektir:

Bu zahm aşkıma badı niğahım olmuştur

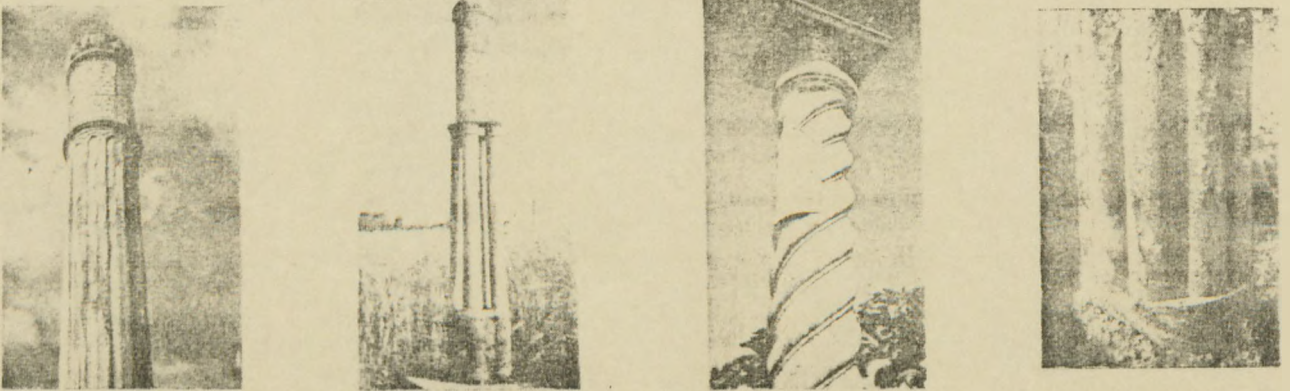
Yine bu Tir (12) kendi tirkeşimendir
Son olarak Koca Ragıp paşa'nın şu beytini okurlarımıza sunuyoruz:

Sâidinde kalmadı tir-ü tufenge iktidar

Varise niruyu cümbüş gerden-i hûbana at

*

İstanbul camilerinden bahseden Hadikatül Cevami adlı eserinde, Ayvansaraylı Hüseyin efendi ve kitabı genişletmek suretiyle tamamlayan Zileli İmamzade torunu Ali Sait efendi, Okmeydanında bulunan ve (Okmeydanı mescidi) adı ile anılan Mescid'in Fatih tarafından yaptırıldığını, tekke ve aş yerinin İkinci Beyazid eliyle kurulduğunu, vakfının da kendi tarafından kurulduğunu yazmaktadır. Daha sonra gelen padişahlar ve vezirler tarafından bu vakıfa birçok ilâveler de yapılmıştır. Diğer hayır sahipleri de buna yardım etmişlerdir. 1184 H. tarihinde, Kazaskerlik dairesi muhziiri Hacı Eubekir ağa tarafından mescide minare yapılmış ve bu suretle cami haline getirilmiştir. 1234 H. tarihinde İkinci Mahmud cami ve tekkeyi yeniden yaptırırken o sırada şiddetli bir fırtına çıkmış ve yapılan minareyi yarıya kadar yıkmıştır.

Okmeydanındaki nişan taşlarından bir kaç örnek
Autres colonnes se trouvant à Okmeydanı

Okmeydanındaki nişan taşlarından bir kaç örnek
Autres types de colonnes à Okmeydani

Bunlar sonra tekrar tamamlanmıştır(13). Fotografta görülen minare bu minaredir.

Meydanda bir minber vardır ki bunu Gürcü Mehmetpaşa, Sadaret kaymakamı bulunduğu sırada, 1034 H. tarihinde yaptırmıştır(14). O zamana ait kitabesi aşağıdadır:

Bu makamı yaptı çün Gürcü Mehmedpaşa

Gördüler anı yerinde hayli tahsin ettiler

Bir namazgâh oldu hakka şimdi Okmeydanına

Bu fezayı bi nazire necmi hayrı saçtılar

Olmamıştı buraya bundan evvel hiç nazar

Bu binayı gördüler candan dualar ettiler

Bu makamı göricek Hatıf dedi tarihini

Hay mahallinde aceb mührab-ü minber

yaptılar

Bu kitabe minberin kapısı üstünde büyük bir mermer taşa hakkedilmiş, nefis bir sülüs yazı ile yazılmıştı. Bugün kapı yıkılmış olduğundan kitabe yerlerdedir.

Üçüncü Ahmed namazgâhı ve minberi 1127 H. tarihinde esaslî surette tamir ettirmiştir. Bu yıl Avusturya seferine gitmek için Ordugâh Okmeydanında kurulmuştu(15). Eski namazgâh harab bir hale gelmiş olduğundan ve asker için umumî bir namazgâha da ihtiyaç olduğundan, bu minber ile namazgâhı esastan tamir ettirmişti.

(1) Topkapı Sarayı vesikaları arasında, yanlış olmakla beraber Reis-ül-kavvasan tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Kavıs, yay demektir. Yay'ın bir kavıs şeklinde olması bu ismin verilmesine sebep olsa gerek. Kavvas, Okçubaşı karşılığında kullanılmıştır.

(2) E. 2288 sayılı (Topkapı Sarayı Arşivi) vesikaya göre, İkinci Mahmud devrinde, bir kabza merasimine ait programda görüldü. Bu merasim hakkında ilerde bilgi verilecektir.

(3) Evliya Çelebi C-I, S-III.

(4) Okçular demektir, Keman ise yay, kavis demektir. Keman ebru da yay kaşlı manasınadır. Yay kullanmak suretiyle ok atarlara Kemankeş, yahud Kavvas denilmektedir.

Topkapı Sarayı Arşivinde (E. 1382 sayılı vesika) sultanların kullanması için hazırlanan kemanlar arasında, Hazine Dar Beşir ağa'nın da hediye ettiği münakkaş (nakışlı) puta kemani, sade puta kemani adlarına tesadüf edilmiştir. Bu yaylar arasında 100-200 yıldır kullanılmakta olanları da vardır.

Süleyman Kâni bey merhumun «Türk Kemankeşleri» adlı eserinde (s-23) yay; ağaç, kemik, sinir ve tutkaldan yapıldığı yazılıdır. Yayların en iyileri, kış-yaz farketmiyeni idi. (Yay'ın yapılışı hakkında bu eserde pek değerli bilgiler vardır.)

(5) Puta ve Azmayış okları, deneme ve talim için kullanılan oklardır. Gurub halinde yapılan atışlarda hedef vazifesi gören nişan tahtasına da Puta adı verilir. Bu atışa da Puta atışı diyorlar. Bu hedef bazan Sepet, Desti, Yumurta da olabilir.

(6) Evliya Çelebi, Okmeydanındaki bir puta Peşrev adını verdiklerini yazıyor. Sonraları müsabakalarda ilk atılan oka Peşrev adı verilmiştir. 1237 H. yılı Muharrem'in 14 üncü günü Hacı İsmail adında biri havanın poyraz olduğu bir zamanda (Heki-Haki) kemani ile Peşrev yapmıştır. (Topkapı Sarayı Arşivi).

Bu münasebetle, Topkapı Sarayı Arşivinde (D. 10520) bulunan ve tamir edilen oklardan bir kısmının adını da buraya yazıyoruz:

Tirkeş okları

Solak okları

Yeni Solak okları

Puta okları

Av okları

Kabzası çıtıraklı ok

(7) Mogol veya Tatar oku dedikleri okun ucu çengellidir. Balık İğnesinin ucuna benzer. Bu sebeple tesiri ve tahribatı diğerlerinden fazladır. Birde yayı, bir âlet vasıtasıyla çekilen ve böylece atılabilen zembereklî ve şesperli (altı dilimli) ok daha vardırki cenk zamanlarında kullanılır (Lehce-i Osmanî).

(8) Remi, Arapça olup bir şeyi uzağa atmak, fırlatmak demektir. Ok atmak bir Remi olduğu gibi, kurşun atmak da bir remi dir. Râmi ise, Remyeden, atan manasınadır. Atıcıların reis veya şeyhlerine de «Şeyhürramiyan» adı verilmekte idi. Topkapı Sarayının Arşiv vesikaları arasında bu isimlere sıklıkla tesadüf edilmektedir. Mermi kelimesinin aslı da Remi'dir.

(9) Türk Kemankeşleri, Süleyman Kâni bey. S. 35-36.

(10) Lügat itibariyle Çile yay kirişi demektir. Saht ise katı ve sert manalarına gelmektedir. Bazuyu Saht ise kuvvetli bazu demektir. Büyük Türk lüğatinde, çağatay dilinde bir isim olduğu yazılmakta ve yay kirişinin ortasında ok gezi geçen yere sardıkları akpembe ibrişime Çile adı verildiği anlatılmaktadır.

Yeni oklarda, yahud az kullanılmış oklarda, yay kirişleri sert olur. Bunları ancak büyük ve kuvvetli adamlar çekebilir.

Çocukların bile çekebilecekleri kadar mukavemet kuvvetli az olan oklara da Kepaze adı verilmektedir; talim ve idman için kullanılır.

(11) Kandil, Tirkeşin Türkçesidir, okluk demektir. Tirkeş ise Farsça olup Ok konulan kab demektir. Kandilin çeşitleri vardır, Topkapı Sarayı Arşivinde E. 1382 numaralı vesikada kandilin şu çeşitleri görülmüştür:

- Çarköşe (Dört köşe) kandil
- Şeşhane kandil
- Münakkaş çarköşe kandil
- Ihlamur tahtası kandil.

(12) Tir, Farsça ok manasına dır. Tirendaz-Okatan, Tirkeş-Ok çeken ve okluk, Tirzen-okla uran, Tirdan-Okluk manalarına gelirler. Bu kelime Tir-i gam, Tir-i kaza, Tir-i bela şekillerinde de kullanılmaktadır.

(13) Bu büyük fırtınada, İstanbul'da bazı camilerin de minareleri yıkılmıştır.

(14) Kendisi Eyyub türbesi civarında gömülüdür.

(15) Bu yıl Ordu, Eyyub'da kışlamıştır. Aynı senenin baharında More fatihi Alipaşa ordu ile Avusturya seferine giderek Varadin civarında, 1128 H. yılı şabanının 15 inci günü şehid olmuş ve cesedi Belgrad'a getirilerek Kanuni Süleyman camiline gömülmüştür.

Şehidi azmi ukba eyledi damad Alipaşa
mısra-ı vefatına tarihtir.

Neşet KÖSEOĞLU

Okmeydanında nişan ve ayak taşlarından örnekler
Quelques modèles de stèle à Okmeydani

